

odgovorila na izazov ekološke problematike, iako je ona, prema mišljenju Pluta, poseban vezivni član, "most" između prirodoslovnih i društveno-humanističkih znanosti.

Primjer utjecaja geografije na ekološko-entropijski civilizacijski izazov tema je zadnjeg, šestog poglavlja. Najveći nedostatak geografije je zastarjeli metodološki sklop regionalne geografije, koji je na račun pretjerano jednostrane specijalizacije susjednih disciplina (npr. fizikalne geomorfologije, ekonomske i socijalne geografije) ostao prilično zanemaren. Potrebno je tješnje povezivanje geografskih pristupa jer posebna problematika okoliša donosi geografiji pune mogućnosti ponovne afirmacije.

Međusobno sadržajno i metodološko zbližavanje između fizičke i društvene geografije nametnulo je zahtjev holističkog pristupa. Specifična kategorija geografskog prostora jest ona karika koja omogućuje sporazumijevanje s ekologijom, jer se kroz nju čovjekovim djelovanjem prostor kao geografsko polje ostvaruje i kao okolina, ekogeosustav. Pronašavši u ekogeografskoj orijentaciji odlučujući smjer za nastup entropijskog preokreta, Plut je ovaj put (teorijski) uspio izbjeći entropijsku zamku.

Branka Bjelac

Valentin Pozaić (ur.)

Ekologija

Znanstveno-etičko teološki upiti i obzori

Filozofsko-teološki Institut
Družbe Isusove, Zagreb, 1991.

Zbornik **Ekologija** prvo je djelo u novom izdanju Filozofsko-teološkog Instituta u nizu nazvanim "Bioetika". Zbornik sačinjavaju radovi: Meštrov, M.: "Ekologija.

Sadržaj i domet", Durbešić, P.: "Pothvati i nade", Sladojević, R.: "Ogled o ekofiliji", Koprek, I.: "Ekološka kriza – izazov praktičnoj filozofiji", Vidović, P.: "Ekologija na prvoj strani Biblije", Pozaić, V.: "Ekologija u teologiji", Baloban, S.: "Suodgovornost za zaštitu čovjekove okoline", Biškup, M.: "Ekološki problemi u dokumentima Crkvenog učiteljstva", s Dodatkom: "Mir s Bogom Stvoriteljem – mir s cjelokupnim stvorenjem" – Ivan Pavao II., "Sveti Franjo Asiški – zaštitnik prijatelja okoliša" – Ivan Pavao II., "Pjesma stvorova" – Sveti Franjo Asiški, "Poruka indijanskog poglavice bijelom čovjeku: škoditi zemlji jest prezirati njenog Stvoritelja".

Tim Zbornikom a u nizu edicije zvanom "Bioetika" očito je da se institucionalna Crkva, katolička Crkva u Hrvatskoj, uključuje u probleme ekologije.

Ako probleme ekologije sa stajališta znanstveno-etičko-teoloških upita i obzora promišljamo kroz ovaj Zbornik nameću nam se sljedeća pitanja:

1. odnos strukturalno-civilizacijske krize spram pitanja "ekologije",
2. odnos teologije, odnosno Crkve spram ekoloških problema,
3. pitanje moralke, odnosno što bi praktički kršćanin trebao činiti za ekologiju prema uputi Crkve.

Civilizacijsko-strukturalnu krizu – ekološku krizu Papa Ivan Pavao II. ("Mir s Bogom stvoriteljem – mir sa cjelokupnim stvorenjem" – Papina poruka za svjetski dan mira godine 1990) vidi nerješivom samo u boljem upravljanju ili u manje iracionalnom iskorištavanju bogatstva Zemlje. Papa smatra da je osnova ekološkog problema *moralna kriza*. Kaže još da "... se mogu promijeniti poremećaji u prirodi što ih uzrokuje neograničena genetička manipulacija i nepromišljen razvoj biljaka i oblika životinjskog svijeta da ne spominjemo neprihvatljive zahvate u izvore snage života" (str. 152). On

smatra da u tu moralnu krizu treba ubrojiti i neograničenu primjenu znanstvenog i tehnološkog progressa.

Odnos teologije spram ekoloških problema, a u dedukciji problema iz Papinog shvaćanja "moralne krize" kao uzroka ekoloških problema, u tome Zborniku manifestira se kao istinski problem jedne ekoetike.

Određenje "predmeta" istraživanja ekologije, kao formalnog objekta spoznaje i teologijsko-Crkveni odnos spram tih problema odmah ukazuje na teškoće. Usprkos Papinog shvaćanja ekološke krize kao moralne krize u tome Zborniku javljaju se, osim teologa, samo prirodnoznanstvenici, koji određuju predmet ekologije u biologiji kao Meštrov: "Ekologija je usidrena u biologiji u prvom redu zbog svog objekta: živo biće..." kao i u razumijevanju da će "... razvoj genetike, dobivanje novih sorti i rasa križanjem ...pridonijeti zadovoljavanju potreba za hranom ljudi". Pri tome je interesantno da se socijalna ekologija ne razlikuje od političke ekonomije (Meštrov, str. 26), a da se kao autor iz područja socijalne ekologije spominje samo Cifrić, I. i to samo iz Zbornika radova **Ekologija i društvo**, SDH, 1988.

Moralna kriza kao uzrok ekoloških problema iskazuje se i kao nevoljkost spram probuđene ekološke svijesti građana, jer "uvažavanje mišljenja stručnjaka i znanstvenika" (Durbešić, str. 38-39) jedino je jamstvo ekološkog smirenja.

Svjedočenje Crkve i sv. Oca o tome da je ekološki problem moralna kriza čovjeka slijede u radovima: Belobana, Pozaića i Kopreka, koji se zalažu za jednu holističku etiku i gledanje na prirodu. Nedostatnost shvaćanja "ekologije" u njezinom užem znanstvenom smislu, pa i interdisciplinarnom, navode Sladojevića i Pozaića da pojam "ekologije" zamijene pojmom "ekofilija" i da ekološku boju (zeleno) promijene ekofilijom bojom (plavo) kao razliku zeleno-ekološko-svjetovno-

prirodnog od transcendentale boje plavoga u izvoru prirode i Boga.

"Ekofilija" za razliku "zbrke" oko pojma "ekologija", a u odnosu na moralnu krizu, najfilozofičniji oblik dobiva u prilogu Ivana Kopreka. Pozivanje na etimologijski izvor pojma *oikos* uvodi nas u europsko-aristotelovsko poimanje oikosa — "ekonomije" i "ekologije". Takvo filozofijsko-europsko promišljanje "kuće" i "postojbine" u njezinom jedinstvu vraća nas na moralnu krizu, na moralno djelovanje, na "ekoetiku", koja proizlazi iz Aristotelovog shvaćanja: *theorie*, *praxis* i *techne*. Koprek nam, jedini od autora tog Zbornika, nudi mogućnost *dođrog* života u državi i politici. Ali nepovratno prošlo vrijeme aristotelovskog shvaćanja kako teorije tako i tehne i *praxisa*, dobar — dakle etički — život, nipošto više ne osigurava suvremena novovjekovna politea, jer je utemeljena na volji za moć i nad prirodom i nad podanicima.

Moralni odnos što bi ga kršćanin morao imati spram prirode kao "ekofilijsku" pretpostavku, sustavno je izveo Papa Ivan Pavao II. Težina moralne obveze ekoetike usprkos prihvatljivosti širine Papinih stavova, pa onda i naših teologa u tom Zborniku, susreće se najmanje s tri problema: (a) svi ljudi nisu vjernici, (b) svi vjernici nisu kršćani i (c) političari i kada jesu i kada nisu vjernici provode novovjekovnu volju za moć vođenu "vladarski" (Machiavelli).

Zapostavljanje tih problema otvara jaz između moralne krize i suvremenih znanosti, prvenstveno prirodnih kao i moralne krize i politike, koja već nije aristotelovska.

Moralna kriza, pa i ekološka, koja je nastala u potrošačkom društvu ima dva bitna problema s kojima se mora suočiti teologija: novovjekovnu znanost i njezin odnos spram prirode i kapital kao strukturalno-civilizacijsku os euro-američkog društva. Novovjekovni odnos znanosti spram prirode predodredio je ekološko

katastrofalnu sliku svijeta, a kriza te značnosti i shvaćanja prirode uočena je danas i u *new-ageu* koji traži *transformaciju* čovjeka i drugačiji odnos spram prirode iz drugačijih znanstvenih uvida. U ovom Zborniku je takvo traženje nove spiritualnosti označeno samo kod Balobana i to u fusnoti i s negativnom konotacijom, s obzirom da ova nova spiritualnost ne pretpostavlja Objavu i institucionalnu Crkvu. Nova spiritualnost, novi socijalni pokreti, novo poimanje prirode mogući su i bez "stručnjaka". Kapitalistička devastacija prirode kao civilizacijska os suvremenih razvijenih društava i na njoj izrasla potrošačka ideologija predmet je oporbi novih socijalnih pokreta. "Moralna kriza" društva u znanstveno-etičko-teološkim upitima i obzorima nužno se suočava s ovim problemima.

Sv. Franjo Asiški kao zaštitnik ekologa i citirano pismo indijanskoga poglavice predsjedniku SAD-a ne govore iz *civilizacijske krize* znanstveno-tehničko-kapitalističkog društva, oni govore ili *prije* te civilizacije ili *izvan* nje gdje je još postojao "brat gospodin Sunce".

Ekoetiku i neophodan asketizam nužno je utemeljiti u društveno-civilizacijskim uvjetima i krizi suvremenog razvijenog društva. Za one koji ne vjeruju u Objavu, ali niti u predrasudu da je emancipacija od religije pretpostavka svake emancipacije, a stalo im je do ekologije i transformacije čovjeka potrebni su razgovori s onima koji vjeruju u Objavu jer je ovo ipak "jedna jedina Zemlja". Ovaj Zbornik otkriniu je vrata za takve razgovore.

Blaženka Despot